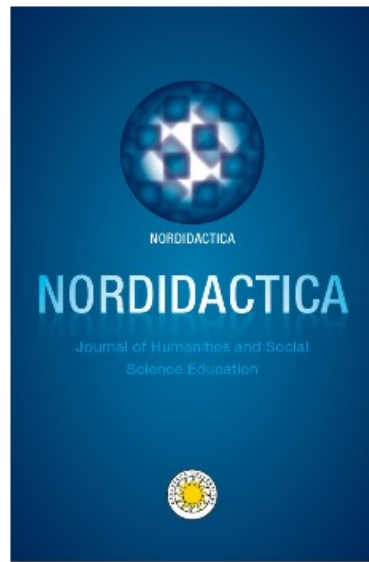

**Recension av Pontus Hennerdals
doktorsavhandling**

Education through Maps

Av Ann Grubbström

Nordidactica

- Journal of Humanities and Social Science Education

2018:2

Nordidactica – Journal of Humanities and Social Science Education

Nordidactica 2018:2

ISSN 2000-9879

The online version of this paper can be found at: www.kau.se/nordidactica

Recension avhandling

Education through Maps. The Challenges of Knowing and Understanding the World

En recension av Pontus Hennerdals doktorsavhandling. Meddelanden från Kulturgeografiska institutionen vid Stockholms universitet 149

Av Ann Grubbström

I en tid när det debatteras om det behövs mer faktakunskaper i skolan (Wikforss, 2017) är Pontus Hennerdals avhandling *Education through Maps. The Challenges of Knowing and Understanding the World* högaktuell. Hennerdals avhandling handlar om kunskaper i namngeografi, kartundervisning och hur vi förstår världen. Den första artikeln: *Educational ideas in geography education in Sweden during the nineteenth and early twentieth centuries: The relationship between maps and texts* beskriver utbildningsidéerna inom geografiundervisningen under 1800-talet och tidigt 1900-tal i Sverige. Fokus ligger på relationen mellan kartor och läroböcker. Artikeln anknyter till den debatt som fördes när dåvarande utbildningsminister Jan Björklund ändrade i geografiämnets kursplaner i samband med att läroplanen LGR11 gavs ut. Ändringarna kritiserades för att representera ålderdomlig geografi när elever fick lära sig namngeografi utan kontext. Kritiken går tillbaka till synen på regionalgeografi och 1800-talets geografiutbildning som en tradition där utantillkunskaper premierades. Eleven skulle lära sig fakta om en region och tillägna sig kunskaper som liknande en text i ett uppslagsverk.

Hennerdal analyserar pedagogiska och metodologiska texter skrivna för geografilärare mellan åren 1726-1969. Analyserna visar en ny bild av de utbildningsidéer som präglade den studerade perioden. I själva verket fanns idéerna om metoden att lära sig geografiska namn och fakta utantill redan innan regionalgeografien introducerades i Sverige. Hennerdal visar också att kritiken mot arbetssättet redan existerade innan regionalgeografien slog igenom. Det står också klart att de undervisningsidéer som låg bakom regionalgeografien och den visuella geografien där kartor användes syftade till förståelse inte enbart av utantillkunskaper. För geografilärare är det värdefullt att resultaten ger nya insikter om ämnets historia. Artikelns resultat visar att bilden av att den äldre geografiutbildningen kännetecknas av utantillkunskaper behöver modifieras. Det innebär också att diskussioner om vad som är ålderdomlig geografi behöver nyanseras.

Den andra artikeln: *Changes in place location knowledge: A follow-up study in Arvika, Sweden, 1968 and 2013* är en jämförelse över tid där namngeografikunskaperna

bland barn jämförs med en studie som genomfördes i samma stad 45 år tidigare. Artikeln utmanar föreställningen att dagens ungdomar har bristfälliga kunskaper i namngeografi. En viktig bakgrund är också att rådande kursplaner precis som på 1960-talet lyfter fram namngeografikunskaper. Syftet med studien är att analysera hur barns kunskaper i namngeografi utvecklas i samband med samhällsliga förändringar. Hennerdal menar att kontakten med omvärlden har ökat genom exempelvis ett ökat nyhetsflöde och ett ökat antal resor utomlands. Analyserna visar att elever numera är bättre på att lokalisera kontinenter men sämre på att lokalisera geografiska namn på en karta av Europa, flickor, som hade sämre resultat än pojkar 1968, hade nu lika bra resultat som pojkar. De barn som följde nyheterna och hade rest utanför Skandinavien hade bättre resultat än andra barn.

Studien visar alltså att elevers kunskaper kanske inte blir sämre, men annorlunda och anpassade efter de behov som finns i vårt samhälle just nu. Jag håller med Hennerdal i hans analys att resultatet är en anpassning till dagens samhälle där vi reser mer, får nyheter från hela världen och där vi enkelt kan hitta information av platsnamn på internet. Den förändringen betyder att vi framhåller den större bilden istället för detaljer. Resultatet att flickor har gjort stora förbättringar är intressant. Hur detta anknyter till ökad jämställdhet mellan män och kvinnor kunde ha diskuterats mer. Ett mer jämställt samhälle kan antas påverka hur flickor deltar i samtal och vad de får möjlighet att lära sig. Hennerdal lyfter fram att resor och att följa med i nyheterna ofta associeras till mer privilegierade socioekonomiska grupper. Det är därför också viktigt att diskutera vilken roll skolan spelar för att balansera de olika förutsättningar som elever har att exempelvis följa nyheterna och att resa, vilket kan påverka barns kunskaper i namngeografi och deras världsbild. Det är betydelsefullt för lärare att beakta när de gör sina ämnesdidaktiska val av syfte, innehåll och metod.

Den tredje artikeln med titeln: *Beyond the Periphery: Child and Adult Understanding of World Map Continuity* handlar om vad som händer när ett flygplan flyger över kanten på kartbilden, exempelvis vid nordpolen. Pontus Hennerdals studie visar att en majoritet av de tillfrågade tror att flygplanet kommer fram längst ned på kartbilden alltså vid sydpolen. Både barn och vuxna svarar fel och äldre barn såväl som yngre barn har svårt att veta var flygplanet tar vägen. Att vi så ofta ser jorden ”tillplattad” i form av en karta bidrar till detta missförstånd. Hennerdal menar därför att det är viktigt att ta reda på mer om hur olika projektioner påverkar förståelsen för vad han kallar *Peripheral continuity*. Det vill säga förmågan att förstå var en rutt som går över kanten på en karta dyker upp igen.

I studien undersöks 752 vuxna och barns uppfattning. Hennerdal menar att barn har bilder som står emot varandra. Å ena sidan vet de att jorden är rund men å andra sidan ser de en platt jord runt om dem. En förmåga som behövs för att förstå var planet kommer fram är något som kallas för mental vikning eller böjning. Det innebär att kunna tänka sig hur den platta kartan ter sig som en glob och då kunna se framför sig var planet kommer fram om det passerar kartans kant.

I artikeln fokuseras olika typer av projektion och läsaren får relativt lite information om respondenterna. Det hade exempelvis kunnat vara intressant att veta mer om svaren skilde sig beroende på utbildning eller resvanor. En viktig slutsats är att en Asimutal

projektion som visar hela globen är bäst för att människor ska förstå var flygplanet fortsätter. Hennerdals resultat visar att det är av stor betydelse att elever får möta olika typer av projektioner i skolan och öva på mental viking. Digitala glober kan också vara ett viktigt verktyg för att öka förståelsen av globen. Det hade varit intressant att ytterligare diskutera hur dessa resultat rent praktiskt skulle kunna påverka undervisningen i skolan. Resultaten visar att lärare behöver kunskap om att valet av kartor och projektion i undervisningen kan påverka elevers förståelse av vad som händer vid kartans kant och deras förståelse av världen.

Hennerdals avhandling är angelägen och aktuell då den anknyter till diskussioner om vilken typ av kunskaper som elever bör tillägna sig i skolan. Han belyser också hur kunskaperna förändras i takt med att vårt samhälle förändras. Att kunskaperna blir annorlunda behöver därför inte betyda att barn och ungdomar har sämre kunskaper i dag jämfört med tidigare. Det ger en ny dimension till hur påståenden som *att det var bättre förr* kan bemötas.

Avhandlingen är ett viktigt bidrag till fältet geografididaktik eftersom forskningsområdet är relativt litet (men glädjande nog växande) i Sverige. Bilden av världen är inte heller något som rönt särskilt stor uppmärksamhet i svensk geografididaktisk forskning. Tidigare forskning inom geografididaktik som producerats i Sverige har framförallt skrivits på svenska. Att avhandlingen är skriven på engelska och i artikelformat gör att den har möjlighet att få internationell spridning. För den som vill förkovra sig inom geometri och kartprojektion är avhandlingen en guldgruva.

Jag saknar till viss del en metoddiskussion när det gäller de utmaningar som finns med att undersöka barns kunskaper och erfarenheter genom en enkätstudie. För yngre barn kan det vara en utmaning att förstå och ta till sig en skriven enkät. Det hade varit värdefullt att få veta mer om hur undersökningen gick till i klassrummet. Skillnader vad gäller att undersöka vuxna och barn hade också kunnat problematiseras mer i relation till den tredje artikeln. Det saknas också mer diskussion om hur Hennerdal själv utvecklat de begrepp han använder som exempelvis begreppet multimodalitet.

Sammantaget bidrar avhandlingen med intressanta och väl underbyggda resultat som kan användas både vad gäller forskning, utbildning och kartproduktion. Avhandlingens resultat har nyanserat debatten om vad som är gammaldags och traditionell geografi. Den ger också ett viktigt bidrag till förståelsen av hur barns kunskap om namngeografi har ändrats och vilka orsaker som ligger bakom detta. Till kartografifältet har Hennerdal bidragit med att belysa ett tidigare okänt fenomen att många vuxna och barn tror att om de passerar den norra kanten av en rektangulär världskarta så kommer de fram vid sydpolen. Dessa resultat har potential att skapa didaktiska samtal och diskussioner bland lärare i skolan och på sikt förändra geografiundervisningen i svensk skola.

Text: Ann Grubbström

Docent i kulturgeografi, Uppsala universitet

Forskare vid avdelningen för miljökommunikation och pedagogisk utvecklare, Sveriges lantbruksuniversitet

E-post: ann.grubbstrom@kultgeog.uu.se, ann.grubbstrom@slu.se

Referenser

Wikforss Åsa (2017) Svenska elever är för dåligt rustade mot falska nyheter. Dn-debatt, 2017-12-09. <https://www.dn.se/debatt/svenska-elever-ar-for-daligt-rustade-mot-falska-nyheter/>.